

Sidorowicz, Zofia

"Scientiarum Historia" : roczniki 9: 1967 i 10: 1968

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 16/1, 190-192

1971

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

gelaar przypomina „zapomniany wynalazek” dwu instrumentów służących do budowy zegarów słonecznych, opisany przez Pardiesa w 58 stronicowej książeczce *Deux machines propres a faire les quadrans avec une tres-grande facilité*, z 1673 r. Poprzedniego wydania tej pracy z 1662 r. pt. *Horologium thaumaticum duplex* autor artykułu nie znalazł ani we Francji, ani w krajach skandynawskich.

Z historii fizyki są trzy artykuły, wszystkie w jęz. angielskim. Olaf Pedersen pisze o badaniach w dziedzinie optyki przyjaciela Galileusza Giovanfrancesco Sagredo (1571—1620); O. Knudsen i Kirst Møller Pedersen o zagadnieniach ruchu o dynamice Descartesa na podstawie korespondencji między Descartsem a filozofem T. Hobbesem z 1641 r. Gordon Jones w obszernym artykule o wczesnych badaniach J. P. Joule'a na ciepłem, poprzedzających sformułowanie prawa Joule'a-Lenza (1841—1842).

Z historii matematyki Kirst Møller Pedersen (ang.) pisze o metodzie stycznych Roberval'a (1602—1675).

W krótkich doniesieniach A. G. Drachmann (ang.) badając techniczne rysunki w dawnych rękopisach, usiłuje dojść co przedstawia rysunek z Dioptra Herona z Aleksandrii z Mynas Codex Biblioteki Narodowej w Paryżu. L. V. Kristensen pisze o badaniach Ole Borcha (1626—1690) nad srebrem bez domieszek.

W numerze podwójnym 3/4 vol. 13 znajdują się dalsze rozważania A. G. Drachmanna nad Dioptrą Herona. Drachmann opisywał „dioptra” w *Paulys Realencyclopädie* Suppl. bd 6: 1935 i w „History of Technology” T. 3: 1957. W tym artykule dorzuca nowe szczegóły, załączone ilustracje przedstawiają rekonstrukcje dawnych teodolitów oraz rysunek poziomy z sławnego Mynas Codex. Następny artykuł (również w jęz. ang.) E. S. Kennedy'ego dotyczy metod matematycznych (tzw. później równania Keplera) stosowanych w astronomii IX w. w Bagdadzie.

J. J. Verdonk pisze (niem.) o wybitnym wpływie jaki wywarł Pierre de la Ramée (1515—1572) na matematyczne i astronomiczne dzieła Simona Stevina (1548—1620).

Błędy w keplerowskich obserwacjach Marsa są tematem artykułu Curtis Wilsona, a artykułu Everta M. Bruins'a — analityczno-geometryczne rozwiązania Huygens'a tzw. problemu Alhazena. Również rozwiązań Huygens'a (rektyfikacja cykloidy) dotyczy artykuł Fl. Slotha. Trzy ostatnie artykuły napisane są w języku angielskim.

Z historii farmacji jest artykuł Gerharda Eis'a (niem.) o Henryku von Rees, pietnastowiecznym aptekarzu z Düren.

Omówione numery zawierają wiele recenzji prac z historii nauki.

Zofia Sidorowicz

„SCIENTIARUM HISTORIA”. ROCZNIKI 9: 1967 i 10: 1968 *

Numer pierwszy z 1967 r. zawiera trzy artykuły. M. Rooseboom omawia wzmianki o epidemii cholery z 1866 r. zawarte w listach Gerrita Jana Muldera (1802—1880) lekarza i chemika. Autor rozważa również teorie powstawania epidemii J. Liebiga, L. Pasteura, A. Béchamp'a i M. Traubego. Henry L. V. De Groot w bibliograficznej notatce opisuje szesnastowieczne dziełko Rombout de Vos'a *Een seer bequaem ende gereflic Boeckken* o przeliczaniu ówczesnych pieniędzy (walut), a J. Mac Lean pisze o historii teorii barw w XVI w., rozpoczynając od optyki Leonarda da Vinci i dzieła Gregoriusa Reischa (zmarł 1525) *Margarita philosophica* z 1503 r. Następnie

* Por. omówienie „Scientiarum Historia” z 1964, 1965 i 1966 w „Kwartalniku” nr 2/1967 s. 459, nr 2/1968 s. 496.

są omówieni: kardynał Alessandro Piccolomini (1508—1578) i jego badania nad tęczą *De iride brevis tractatus Venetiis* 1561; Simon Portius (1496—1554) z jego komentarzem do dzieła Teofrasta, (stwierdzającym związek między barwami a czterema elementami); Bernardino Telesio (1508—1588) rozważający wpływ ciepła i zimna na barwy *De colorum generatione*, Napoli 1570; Hieronim Cardano (1501—1576) tłumaczący kolory tęczy w dziele *De subtilitate rerum*; Julius Cesar Scaliger (1484—1558); Francesco Vicomercati (zmarł 1570); Johannes Fleischer z Wrocławia (1539—1593), który wydał w 1571 r. w Wittenberdze książkę *De iridibus doctrina Aristotelis et Vitellionis*; neapolitańczyk Gianbattista Della Porta (1535—1615) pracujący już z pryzmatem. Omówiony jest także Jacob Zabarella z Padwy (1532—1589), również tłumaczący jak Portius barwy działaniem czterech elementów oraz jezuita z kolegium w Coimbrze z ok. 1600 r. dający komentarze do Arystotelesa. Tylko ten artykuł ma króciutkie streszczenie angielskie, wszystkie pozostałe są wyłącznie w języku flamandzkim.

Po recenzjach mamy jeszcze w omawianym numerze dalszy ciąg bibliografii historii nauki Beneluxu, starannie zestawionej przez P. Boeckstaele. Z poloników zarejestrowano tu S. Konopki *Wesaliusz w Polsce* i K. Rowińskiego *Andreas Vesalius*, artykuły z „Archiwum Historii Medycyny” 1965 s. 87—96 i 273—283.

W numerze drugim są dwie biografie, pierwsza pióra E. Frisona *Adolf Neyt (1830—1892) i jego wkład w początki i rozwój fotomikrografii astronomicznej w ciągu XIX w.*, druga pióra J. Z. Barucha o lekarzu amsterdamskim pochodzenia portugalsko-żydowskiego Samuelu Sarphati (1813—1866), zasłużonym higieniście i farmakologu.

Poza bibliografią historii nauki Beneluxu, zawierającą z poloników M. Skulimowskiego *Wie die Lehre des Vesalius in Polen eingeführt wurde* (Verh. XIX Int. Kongr. Gesch. Medizin, Basel 1966).

W trzecim numerze P. Boeynaems pisze o *Ludus* van Helmonta, rodzaju skały wapiennej, którą stosował on przy leczeniu kamicy moczowej. Tym ówczesnym środkiem leczniczym, występującym w okolicy Antwerpii, interesowało się w 1667 r. Royal Society w Londynie. H. L. V. De Groote uzupełnia swoimi uwagami i poprawkami bibliografię szesnastowiecznych niderlandzkich dzieł arytmetycznych A. Smeura z lat 1960 i 1966. W obszernym artykule J. Mac Lean publikuje dalszy ciąg historii teorii barw w latach 1600—1635 z pominięciem wyznawców teorii korpuskularnej. Omówieni są: A. Scarmilionius (pocz. XVII w.), William Gilbert (1544—1603), Francesco Maurolycus (1494—1575), Johannes Kepler (1571—1630), Pierre de la Ramée (1515—1572), Friedrich Reisner (zmarł 1580), Willebrord Snel (1591—1626), Anselm Boëtius de Boodt (1550—1632), Marco Antonio de Dominis (1560—1624), Francois d'Aiguillon (1566—1617), Liebert Froidmont (1587—1653) i Marin Mersenne (1588—1648). Wszystkie artykuły w języku flamandzkim mają bardzo krótkie streszczenia angielskie.

Czwarty numer wydany na siedemdziesięciolecie profesora Leo Elauta z Gandawy, jednego z redaktorów „Scientiarum Historia” otwiera obszerna, ponad 200 pozycji licząca bibliografia prac Elauta z zakresu historii medycyny z lat 1933—1967. Dalej P. Bockstaele omawia zapomniane dzieło jezuita Ignatiusa de Jonghe (XVII w.) *Geometrica inquisitio* z 1688 r. o kwadraturze paraboli i hyperboli, a W. L. Braekman średniowieczne *Antidodarium* z rękopisu uniwersyteckiej biblioteki w Gandawie (komentarze do *Circa Instans de simplicibus* Plateariusa). Historii medycyny, dominującej tematyce omawianego numeru, lecz również i historii techniki dotyczy artykuł Ed. Frisona o pierwszych badaniach nad bakteriami Roberta Kocha w latach 1876—1877 i aparaturze przez niego używanej, z ilustracją mikroskopu Kocha. Tylko ten artykuł ma streszczenie niemieckie i angielskie, pozostałe są wyłącznie w języku flamandzkim. Z historii farmacji znajdujemy artykuł L. J. Vandewiele

o siedemnastowiecznych receptach dwu aptekarzy z Bruges, a z historii fitopatologii w Belgii artykuł P. Van Oye o Gustaafie Staes, fitopatologu urodzonym w Gandawie 1863, zmarłym w 1918 r., jednym z założycieli pisma „Tijdschrift over Plantenziekten”, wychodzącego od 1895 r.

Rocznik 10: zawiera przeważnie prace z historii medycyny. Są tu: rozprawa J. Steudel'a o przedmowie Georgio Baglivi (1668—1707) do jego dzieła *Praxis medica* (Roma 1696), dwa artykuły o kulcie świętych lekarzy — Kosmy i Damiana w Niderlandach L. Elauta i D. A. Wittop Koning'a. Następnie F. E. R. De Maar pisze o zastosowaniu amalgamatu srebra w dentystyce, zaś J. J. Nierstrasza o medycynie sprzed 150 lat, a L. Elaut o rozróżnieniu chorób wenerycznych w dziele J. G. Eisenmanna (1795—1867).

Z historii chemii mamy artykuł J. W. van Spronsena w okresie 1816—1821, kiedy zarysowywały się idee periodycznego układu pierwiastków (Döbereiner, Berzelius i inni). H. A. M. Snelders omawia holenderskie dziewiętnastowieczne tłumaczenia *Podręcznika chemii* Berzeliusa.

Z historii fizyki w dalszym ciągu J. Mac Lean pisze o teorii barw w okresie 1640—1670, omawiając prace z tego zakresu Fortunio Liceti (1577—1657), Atanazego Kirchera (1601—1680), J. M. van Kronlanda (1595—1667), M. Cuveau de la Chambre (1594—1667), J. B. Duhamela (1624—1706) i Isaaka Vossiusa (1618—1689).

H. L. V. De Groota w trzech artykułach pisze o: podręczniku arytmetyki handlowej Francis Flory z 1577 r., o traktacie arytmetycznym, wydanym dopiero pośmiertnie, Jana van den Boscha (1553—1599) i o rękopisie arytmetycznego podręcznika z 1587 r. pióra Michiel Coigneta (1549—1623).

Z historii botaniki L. J. Vandenwiele i W. L. Braekman opisują łacińsko-holenderski słownik nazw roślin z połowy XIV w.

Wyjątkowo z historii weterynarii znajdujemy artykuł G. J. W. van der Meg'a o początkach tej dyscypliny w Niderlandach.

Biograficzne artykuły dotyczą: fizyka i astronoma z Utrechtu Gerrita Molla (1785—1837), który walczył o wprowadzenie systemu metrycznego w Holandii (1820), konstruował elektromagnetyczne instrumenty, które następnie przekazał Instytutowi Fizyki (obecnie są w muzeum uniwersyteckim w Utrechcie), a swój piękny zbiór książek i map (1828 pozycji) bibliotece uniwersytetu utrechtckiego. Dalej C. H. D. Buys Bellota (1817—1890) fizyka, meteorologa i twórcy instrumentów. Obydwa te artykuły są pióra J. G. van Cittert-Eymers'a. Koncepcjami dynamiczno-atomistycznymi budowy materii Buys Bellota zajmuje się w następnym artykule H. A. M. Snelders. B. P. M. Schulte pisze o Jamesie Parkinsonie, neurologu i paleontologu (1755—1824), a P. Smit o Wawrzyńcu Okenie (1779—1851). Jest również nekrolog historyka farmacji profesora R. Dequekera (1901—1968).

Rocznik zawiera dalszy ciąg (23 i 24 część) bibliografii historii nauki w Beneluxie P. Bockstaele'a. Z poloniców jest w niej jedna pozycja — artykuł J. Grzeszczaka z „Przeglądu Geograficznego” 1965 o wkładzie Belgii w rozwój geografii.

W roczniku jest również krótkie omówienie XII Międzynarodowego Kongresu Historii Nauki (Paryż 25—31 VIII 1968) i recenzje książek, przeważnie z historii medycyny. Część artykułów rocznika posiada krótkie streszczenia angielskie.

Zofia Sidorowicz

O POLSKICH UCZONYCH W CZASOPISMACH AUSTRALIJSKICH

Osiadły w 1948 r. w Australii Lech Paszkowski, autor książki *Polacy w Australii i Oceanii 1790—1940*, wydanej w Londynie w 1962 r., stale publikuje artykuły o uczonych i technikach Polakach lub polskiego pochodzenia, pracujących w Australii. Jego